

1 Úvod

Tuto knihu jsem napsal ze dvou důvodů. První z nich je pedagogický – jak na české, tak i na mezinárodní úrovni je značně pocíťována absence kvalitních učebnic teorií evropské integrace. V současnosti se při výuce využívají v podstatě pouze tři základní příručky – kniha *Teorie evropské integrace (Theories of European Integration)*, kterou v roce 2000 napsal Ben Rosamond (Rosamond 2000), podobně nazvaná kniha D. N. Chrysochooua (*Theorizing European Integration*, Chrysochoou 2001) a konečně práce Antje Wienerové a Thomase Diezea, publikovaná v roce 2004 (*European Integration Theory*, Wiener a Diez 2004). Všechny však trpí z didaktického hlediska celou řadou nedostatků. Rosamondova učebnice je empiricky hutná a obsahově vyčerpávající, ale nevyhovuje jako výukový materiál. Zejména její druhá polovina má velmi nejasnou strukturu, a chce-li se čtenář dozvědět např. něco o konstruktivismu, musí propátrat hned několik kapitol. Druhá monografie je vysoce selektivní a nevěnuje

téměř žádný prostor tak vlivným teoriím, jako je liberální mezinárodní přístup. Třetí práce se sice může pyšnit jasnou strukturou a jednoznačně vymezenými kapitolami, ale protože se jedná o dílo hned čtrnácti autorů a autorek, jednotlivé části se výrazně obsahově i stylově liší a bohužel značně kolísá i jejich informační kvalita. Autoři navíc někdy předpokládají vysokou úroveň předchozích znalostí, což studentům poněkud komplikuje četbu.

Druhý důvod je akademický a souvisí se zaostáváním evropských studií v českém prostředí za příbuznými disciplínami, jako jsou politologie nebo mezinárodní vztahy. Jak v politologii, tak i v mezinárodních vztazích totiž již vznikla celá řada původních českých prací, které pojednávají o teoretických aspektech těchto disciplín. V evropských studiích naproti tomu dosud žádná rozsáhlejší práce tohoto typu publikována nebyla.

Cílem knihy je tedy zaplnit tuto dvojí mezeru: jednak poskytnout českému výzkumu evropské integrace příručku, která stručně a přehledně shrnuje základní teoretické perspektivy v disciplíně; jednak nabídnout studentům učební materiál, který by byl využitelný jak v kurzech teorií evropské integrace, tak při studiu obecnější problematiky evropských studií.

Struktura knihy

Knihy je rozdělena na čtrnáct kapitol. První z nich je úvod, další se věnuje obecně teoriím evropské integrace, jejich dělení a historickému vývoji a třetí stručně rekapituluje historický vývoj integračního procesu a poukazuje na různé historické interpretace tohoto procesu. Dalších jedenáct kapitol rozebírá základní přístupy k evropské integraci. Každá z těchto kapitol má stejnou strukturu. Začíná shrnutím obsahu kapitoly a přehledem klíčových pojmů a konceptů, se kterými kapitola pracuje. Následuje rozbor dané teorie zakončený jejím kritickým zhodnocením. Na konci každé kapitoly si čtenář může projít testové otázky anebo úkoly, které slouží jako pomůcka pro opakování probrané látky, a každou kapitolu uzavírá seznam použité literatury.

Je zřejmé, že zvolená struktura má několik omezení. Na prvním místě jde o to, že jednotlivé teorie často nejsou považovány za souměřitelné, třebaže jim z didaktických důvodů byly věnovány stejně strukturované a stejně rozsáhlé kapitoly. Je pravda, že např. liberální mezivládní přístup (kap. 12) by si pravděpodobně vzhledem ke svému současnému vlivu v evropských studiích zasloužil mnohem více prostoru než např. dnes položapomenutá teorie komunikace (kap. 5). Jako protiargument lze však uvést, že některé starší teorie, jako právě teorie komunikace nebo funkcionalismus, dnes sice používá jen málokdo, na druhou stranu z nich zároveň vychází celá řada konceptů, na nichž staví i teorie současné (např. různé typy institucionalismu nebo konstruktivismu).

Druhý problém spočívá v chronologickém členění kapitol. Základní struktura knihy bezesporu chronologická je. Začíná teoriemi, které vznikly v raném poválečném období, a končí těmi, které se při studiu evropské integrace ve větší míře uplatnily až v posledních dvou dekadách. Nicméně existují výjimky, které vzhledem k omezenému rozsahu textu nebylo možné zcela podchytit. Například kapitola o realismu pojednává jednak o pokusech klasických realistů o vytvoření teorie integrace v šedesátých letech, jednak o novějších realistických interpretacích evropské integrace z období po skončení studené války. Federalismus zase zahrnuje i pasáž věnovanou tzv. neofederalismu, který se zrodil o několik dekad později než sám federalismus.

Třetí a poslední problém souvisí s tím, že se kniha konzistentně věnuje teoriím, a nikoli jednotlivým myslitelům. To přináší dva důsledky. Zprv se může stát, že o autorech, kteří jsou relativně významní, se v knize objeví jenom kratší zmínky. Příkladem je historik Alan Milward, jehož analýza evropské integrace je bezesporu velmi vlivná (Milward 2000). Milward sám ovšem odmítá zařazení do některého z teoretických přístupů k integraci, a proto není možné se mu věnovat hlouběji. Druhým důsledkem je, že některé teorie, které se vzájemně prolínají, jsou zde pojednány samostatně. Například liberální mezivládní přístup je

možno chápat jako součást institucionalismu, je mu však věnována zvláštní kapitola.

Přes tyto dílčí nedostatky se domníváme, že struktura knihy co možná nejvěrněji zachycuje nejrelevantnější pokusy o teoretické uchopení problematiky integrace. Základními kritérii při rozhodování o tom, jak knihu pojmout, byla ucelenost, srozumitelnost, jasná struktura a didaktická hodnota. Těmto kritériím pak byly podřízeny všechny ostatní aspekty. Pevně věříme, že čtenář tento přístup ocení.

Použitá literatura

Velká většina literatury, na kterou práce odkazuje, je anglosaské provenience. Přestože dominance akademické komunity anglosaského světa není v evropských studiích tak silná jako např. v teoriích mezinárodních vztahů, je neoddiskutovatelné, že velká většina vlivných teoretiků pochází ze Spojených států a Velké Británie. Mezi ně patří např. již zmíněný B. Rosamond, dále S. Hoffmann, A. Moravcsik, M. A. Pollack, W. Wallace a celá řada dalších. Současně je ale pravda, že celá řada citovaných autorů pochází z evropského kontinentu. Mezi nimi vynikají zástupci německého studia integrace (např. B. Kohler-Koch, T. Risse nebo A. Wiener), někteří francouzští autoři (jako D. Dinan nebo P. C. Schmitter) a mnozí další (např. P. van Ham, K. E. Jørgensen, O. Waever). Ovšem i jejich práce vycházejí téměř bez výjimky v anglickém jazyce. Kromě již zmíněných prací Rosamonda (2000) a Wienerové a Dieze (2004) se v této knize častěji objevují citace děl E. Haase (1958 a 1964), A. Milwarda (2000), A. Moravcsika (1998) nebo příspěvky ze sborníku editovaného O'Neillem (1996).

Kniha se odvolává pouze na klíčové studie, které byly k teorii evropské integrace publikovány. Proto také neodkazuje na českou literaturu. To v žádném případě neznamená, že by v českém akademickém prostředí nevycházely kvalitní články, které se v té či oné míře dotýkají teoretických otázek. Nicméně žádná

z nich nedosáhla mimo Českou republiku většinou srovnatelného s klíčovými pracemi zahraniční autorů.

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří svými komentáři přispěli ke zkvalitnění této knihy. Jde především o tyto kolegyně a kolegy: Ing. Vít Beneš, prof. PhDr. Petr Fiala, Ph.D., Mgr. Nikola Hynek, M.A., PhDr. et Dipl.-Pol. Martin Jeřábek, Ph.D., PhDr. Petr Kaniok, Ph.D., PhDr. Jan Karlas, M.A., Ph.D., PhDr. Ing. Marek Loužek, Ph.D., doc. PhDr. Markéta Pitrová, Ph.D., a PhDr. Pavel Pšeja, Ph.D.

Literatura

- Haas, Ernst B. (1958) *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces, 1950–1957*. London: Stevens and Sons.
- Haas, Ernst B. (1964) *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press.
- Chrysoschoou, D. N. (2001): *Theorizing European Integration*. London: Sage publications.
- Milward, Alan S. (2000) *The European Rescue of the Nation-State*. 2. vydání, London: Routledge.
- Moravcsik, Andrew (1998) *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press.
- O'Neill, Michael (1996) *The Politics of European Integration. A Reader*. Londýn a New York: Routledge.
- Rosamond, Ben (2000) *Theories of European Integration*. Houndmills: Palgrave.
- Wiener, Antje a Thomas Diez (eds.). (2004) *European Integration Theory*. Oxford: Oxford University Press.